

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ (ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

УДК 330.341.1:631.11:634

Бондаренко Т. В., аспірант,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
tanyasilenkoo@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ САДІВНИЦЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто теоретичні основи та особливості інноваційної діяльності підприємств садівницьких підприємств. Визначено основні фактори, які перешкоджають ефективному використанню наявного інноваційного потенціалу садівницьких підприємств та їх економічному розвитку. Запропоновані організаційно-економічні заходи щодо удосконалення інноваційної діяльності з урахуванням досвіду провідних сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: інновація, інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, організаційно-економічні заходи, садівницькі підприємства.

JEL Classification: Q01, O13, O32

Bondarenko T. V.
post-graduate student,
National University of Life and Environmental Sciences
tanyasilenkoo@gmail.com

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FUNDAMENTALS OF INNOVATION ENTERPRISES OF HORTICULTURAL ENTERPRISES

Abstract. Setting objectives. The objective of the paper is justification of organizational and economic lines intensify innovative activity of horticultural enterprises in consideration of peculiarities of the sector in conditions of Cherkasy region.

Results of research. Effective development of horticultural enterprises based on a complex system of scientific, technical and technological solutions and developments in industrial horticulture. Technological upgrading ensures efficiency and competitiveness of products. In implementing the new technologies and increase funding for the industry is developing more efficient and brings income to the enterprise.

Installation of the increasingly growing influence of innovation on production results forces the gardening company to pay due attention to the formation of innovative capacity (combination of different types of resources, including physical, financial and other necessary for the implementation of innovation). Due to the high innovation potential of the company can respond quickly to changes in the internal and external environment, to search for innovative and influence organizational change.

Conclusions. Innovative development of horticultural enterprises based on advanced scientific and technological achievements, providing stabilization and production growth, contributes to overcoming the crisis and improves the competitiveness of enterprises. But the impact of innovation depends on the internal and external economic environment, the availability of real conditions for the implementation and use of innovation in horticulture. In horticultural enterprises development innovative activity is constrained due to the lack of incentives from the state of innovation in production, the limited investment resources for financing innovation and inability to quick mobilization.

Keywords: innovation, innovation potential, innovation, organizational and economic measures gardening company.

Постановка проблеми. Основою стабільного розвитку галузі садівництва в ринкових умовах господарювання є формування ефективних виробничо-господарських структур. Природний та економічний потенціал Черкащини сприятливий для розвитку промислового садівництва, що дає можливість успішно вирощувати тут плодові та ягідні культури помірного клімату. Проте, скорочення попиту на плодоягідну продукцію на початку 90-х років призвело до зниження прибутковості садівницьких господарств області, значного зменшення площ під садами і ягідниками, переходу їх на виробництво іншої сільськогосподарської продукції. Проведеними нами дослідженнями виявлено, що на сучасному етапі більшість садівницьких підприємств регіону збиткові, що пов'язано з відсутністю у них обігових коштів для належного догляду за садами та невисоким внутрішньообласним попитом на плодоягідну продукцію тощо.

Це вимагає ретельного підходу до ефективної організації діяльності садівницьких підприємств з урахуванням таких факторів, як використання інноваційно-інтенсивних технологій, орієнтація на вимоги ринку, розвиток інтеграційних процесів тощо. Як відомо, саме це й забезпечує високоефективне виробництво плодів та ягід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного розвитку галузі садівництва досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, а саме: О.Ю. Єрмаков, В.І. Кашин, Н.М. Курінний, К.В. Мазур, Т.А. Маркіна, В.А. Рульєв, Л.Д. Тулуш, О.М. Шестопаль, А.І. Шумейко та ін. У роботах цих дослідників розкриваються питання теорії, методології та практики формування засад інноваційного розвитку досліджуваної галузі. Разом з тим, незважаючи на значну кількість відповідних досліджень, питання формування ефективних організаційно-економічних засад, здатних вивести галузь садівництва на дійсно інноваційний шлях розвитку, й до нині залишається недостатньо вирішеним.

Постановка завдання. Завданням статті є обґрунтування організаційно-економічних напрямів активізації інноваційної діяльності садівницьких підприємств з урахуванням

особливостей функціонування галузі в умовах Черкаської області.

Виклад основних результатів дослідження. Ефективний розвиток садівницьких підприємств базується на комплексній системі науково-технічних й технологічних рішень та розробок у промисловому садівництві.

Організаційно-економічний механізм запровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва плодів та ягід включає наступне [2, с.97]:

- виявлення пропозицій на галузевому ринку інновацій;
- розробка інноваційно-інтенсивних технологій галузевими науково-дослідними установами;
- патентування розробленої інноваційно-інтенсивної технології;
- передача інновації (інтенсивної технології, нового сорту та ін.) садівницькому підприємству за ліцензійною угодою;
- впровадження технології, нового сорту під науковим супроводом розробника інновації;
- визначення економічного ефекту від впровадження інновації.

Посилення конкуренції на вітчизняному й світовому ринках продукції садівництва, трансформаційні процеси в аграрному секторі економіки України та його інтеграція у світове співтовариство зумовлюють інтенсифікацію виробництва й потребу підвищення конкурентоспроможності плодоягідної продукції.

Важливо усвідомити, що технологічне переоснащення забезпечує ефективність виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції. Й. Шумпетер дослідив новий тип економічного розвитку – інноваційний та сформував цілісну теорію інноваційного типу розвитку, запровадив у наукове використання категорію «інновація», представивши під цим не просто нововведення, а зміну технології виробництва, стверджуючи, що інновацією є не кожне нововведення, а лише таке, яке зумовлює удосконалення технології, її перехід на новий, вищий ступінь розвитку. Інновації є невід'ємною складовою функціонування ринкового механізму, оскільки це є основою ефективного розвитку сільськогосподар-

ського підприємництва, засобом конкурентної боротьби, фактором формування споживчого попиту та вартості продукту або послуги [7, с. 68].

Специфіка виробничої діяльності в садівництві характеризується такими основними проблемами реалізації інновацій, як: застаріла матеріально-технічна база науково-дослідних установ, неефективний механізм трансферу інновацій та недослідженість стану інноваційної діяльності садівницьких підприємств, що не дозволяє комплексно оцінити її ефективність. Як результат, це призводить до зниження конкурентоспроможності садівницької продукції вітчизняних товаровиробників.

Специфіка інновацій характеризується відповідними особливостями [8, с. 59-60]:

1) природні ресурси є невід'ємним елементом виробничого процесу, що спрямовує інновації на формування раціонального використання природного потенціалу та збереження екологічної безпеки;

2) основною складовою інноваційного процесу є біологічний потенціал, навколо якого формуються інші види потенціалів як умови досягнення максимально корисного використання потенційних можливостей сорту;

3) інновації необхідно спрямовувати на підвищення якості продукції, оскільки вони забезпечують не лише ефективність виробництва, а й життєдіяльність людини.

Інноваційна діяльність має охоплювати всі підсистеми підприємства, включаючи організаційну та управлінську. Для будь-якої інновації необхідні зміни в технічній, технологічній, біологічній, інформаційній, економічній, організаційній, фінансовій та управлінській підсистемах. Однак такий підхід у більшості садівницьких підприємств практично відсутній. Для підвищення ефективності плодового та ягідного виробництва надзвичайно важливе значення належить активізації інноваційної діяльності, адже без цього неможливе формування прогресивних структурних зрушень, техніко-технологічного оновлення, забезпечення сталого розвитку садівницьких підприємств. Враховуючи вище сказане можна стверджувати, що інноваційна діяльність у сучасних умовах відіграє домінуючу роль у форму-

ванні кола учасників конкуренції в майбутньому, у створенні та вдосконаленні стратегічних напрямів розвитку галузі садівництва.

Садівницькі підприємства розуміють інноваційну діяльність як міцний каталізатор економічного розвитку та надійний гарант ефективного бізнесу. У результаті опитування керівників великих плодоягідних підприємств нами визначено, що найближчим часом зросте необхідність впровадження інновацій, як вагомий та обов'язковий фактор ефективної діяльності. Так, у СТОВ «Іскра» Черкаського району Черкаської області серед плодоягідних насаджень переважають яблуневі сади. Тут цілком обґрунтовано вважають, що розвиток галузі залежить від її модернізації. З цією метою переходять на вирощування яблуневих насаджень на карликових (слабкорослих) підщепах типу М9 з однорядним садінням дерев за схемою 4 x 1 м.

Як результат технологічних інновацій у галузі садівництві СТОВ «Іскра» потрібно відзначити наступне: у 2013 році галузь була збитковою (рівень збитковості склав 33,3 %), а вже у 2014 році вона, у результаті поліпшення догляду за насадженнями, стала прибутковою (рівень рентабельності склав 26,7 %), а в 2015 році цей показник досягнув 460,8 %. Отже, при впровадженні нових технологій та збільшенні фінансування галузь розвивається більш ефективно і приносить доходи підприємству.

Впровадження нововведень та їх зростаючий вплив на результати виробництва змушує садівницькі підприємства приділяти належну увагу формуванню інноваційного потенціалу.

Сутність цього поняття полягає в наступному:

по-перше, «інноваційний потенціал – це одна з трьох складових інноваційного простору, яка включає «особисті й ділові якості керівників, професійну й економічну підготовку, професійні досягнення (авторські посвідчення, винаходи тощо), матеріально-технічне і фінансове забезпечення» [2, с. 112];

по-друге, «інноваційний потенціал регіону являє собою категорію особливого змісту, що включає не лише інноваційні ресурси

й механізм їх використання в організаційно-господарській системі, а й активність інноваційних процесів у регіональній економіці» [9, с.39];

по-третє, «інноваційний потенціал містить невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів»;

по-четверте, «інноваційний потенціал – сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності» [3, с.208].

Від інноваційного потенціалу залежить інноваційна діяльність садівницьких підприємств. Він характеризується сукупністю наявних ресурсів та можливістю їх мобілізації з метою досягнення поставлених інноваційних цілей. За рахунок високого інноваційного потенціалу підприємство може швидко реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, вести інноваційний пошук та впливати на організаційні зміни.

Інноваційний потенціал включає:

– біологічний потенціал, що визначається можливістю забезпечення ефективного використання потенційних властивостей сорту;

– техніко-технологічний потенціал, який характеризується здатністю підприємства до переналагодження, перепланування операцій, впровадження новітніх технологій, оновлення, поповнення й модернізації матеріально-технічної бази;

– інтелектуальний потенціал, який прийнятний для втілення знань, ідей та доведення їх до рівня сучасних технологій, організаційно-економічних й управлінських рішень;

– кадровий потенціал, що відображає можливості персоналу підприємства впроваджувати сучасні техніко-технологічні, організаційно-економічні й управлінські рішення;

– фінансово-інвестиційний потенціал, який характеризується матеріальною забезпеченістю інноваційного розвитку підприємства;

– організаційно-управлінський потенціал, що базується на основі впровадження су-

часних форм та методів організації виробництва й праці, вдосконалення організаційної структури підприємства.

На сьогодні більшість товаровиробників садівницьких підприємств характеризується низьким рівнем ефективності, виробництвом неконкурентоспроможної продукції, що зумовлено нестачею інвестиційних ресурсів, недосконалістю механізму державної підтримки тощо.

Слушною в цьому плані є думка Л.П. Марчука, який вважає, що орієнтація садівницьких підприємств лише на землю, ґрунтово-кліматичні умови та робочу силу не є доцільною при неудосягнутому техніко-технологічному, організаційно-управлінському потенціалі [6].

Інноваційний розвиток садівницьких підприємств заснований на використанні сучасних технологій, виробництві високотехнологічної продукції, прийнятті прогресивних організаційно-економічних та управлінських рішень, які забезпечать інтелектуалізацію виробничої діяльності й впровадження ресурсозберігаючих технологій. Критерієм ресурсозбереження як складової інновацій вважаємо максимальний рівень окупності вкладень, підвищення обсягів реалізації продукції садівництва, ефективності здійснення капітальних інвестицій й рівня рентабельності. За результатами дослідження зменшення капітальних вкладень у садівницькі підприємства можна досягти, впроваджуючи інноваційні технології вирощування плодоягідних насаджень.

Так, в Інституті помології ім. Л.П. Симиренка Городищенського району Черкаської області в 2013 році було придбано комбайн «Joonas 500» для збирання смородини вартістю 240 тис. грн.

Для механізованого збирання на Городищенському дослідному полі Інституту попередньо було посаджено смородину за схемою 4 × 0,7 м на площі 2,5 га. При середній урожайності 9,6 ц/га під час ручного збирання витрати становили б 10270 грн. за умови, що для збирання щоденно потрібно було б забезпечити 20 осіб і збір провести протягом 8 днів.

При збиранні комбайном витрати на оплату механізатора і двох працівників склали 604 грн., а витрати на паливо-мастильні ма-

теріали – 550 грн. Збір урожаю проведено за 2,5 дні. Отже, загальна сума витрат при механізованому збиранні урожаю смородини склала 1154 грн.

Економія витрат при механізованому збиранні дорівнює 9116 грн., а термін виконання роботи значно менший, що сприяє зменшенню витрат продукції при збиранні, оскільки ягоди не перестигають і не осипаються з кущів.

Зниження витрат з урахуванням капітальних вкладень на придбання збирального комбайна визначається за формулою:

$$E_v = (B_1 - B_2) : K,$$

де

E_v – економія витрат,

B_1 і B_2 – витрати до і після здійснення капітальних вкладень, грн.,

K – сума капітальних вкладень, грн.

Підставивши дані в формулу, отримуємо:

$$E_v = (10270 - 1154) : 240000 = 0,038 \text{ грн.}$$

Отже, на 1 грн. капіталовкладень на придбання збирального комбайну сума економії витрат складає 0,038 грн.

Відзначимо, що в сучасних умовах невід'ємним важелем економічного механізму ресурсозбереження є конкуренція. Конкурентна боротьба на ринку змушує садівницькі підприємства, з одного боку, підвищувати якість продукції на основі нецінових методів боротьби, з іншого, – знижувати собівартість на виробництво та реалізацію одиниці продукції. У результаті це сприятиме підвищенню рівня ресурсоспоживання та збереженню ресурсів виробництва. Варто відзначити, що розробка інноваційних продуктів для вітчизняних садівницьких підприємств має відображати регіональний характер, оскільки характеристики створеного об'єкта повинні відповідати природно-кліматичним умовам відповідної території, а також впливати на поліпшення екологічної ситуації та збереження природних ресурсів.

Список літератури:

1. Білорус О. Стратегія розвитку України в умовах глобалізації / О. Білорус // Економіка України. – 2004. – № 11. – С. 4-13.
2. Гальчинський А.С. Україна: наука та інноваційний розвиток / А.С. Гальчинський, В.М. Геець, В.П. Семиноженко. – Київ : Видавництво «Знання України», 1997. – 128 с.
3. Єрмаков О. Ю. Ефективність інвестицій у садівництво: [монографія] / О. Ю. Єрмаков, М. І. Кісіль, В. І. Чорнодон // – Те-

Серед проблем, які виникають у садівництві при впровадженні інновацій, виділимо такі:

відсутність науково-технічної інформації про нововведення та їх впровадження у садівницьких підприємствах;

тривалий та ускладнений процес розгляду інноваційних проєктів з метою отримання бюджетних дотацій;

відсутність ефективного механізму фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності садівницьких підприємств;

високий економічний ризик через значні капітальні вкладення в інновації та невизначеність ринків збуту й обсягів попиту на них;

невідповідність наявних техніко-технологічних стандартів й нормативної бази сучасному рівню економічного розвитку і вимогам до техніки на світовому ринку;

нестача в садівницьких підприємствах обігових коштів, їх залежність від державних та зовнішніх інвестиційних ресурсів, кваліфікованих кадрів.

Важлива роль у впровадженні інноваційних процесів належить створенню інфраструктури ринку. Передусім це має бути розвиток організаційних форм інтеграції науки і сільськогосподарського виробництва.

Висновки. Інноваційний розвиток садівницьких підприємств, який ґрунтується на основі прогресивних науково-технічних досягнень, що забезпечує стабілізацію та зростання обсягів виробництва, сприяє подоланню кризових явищ та підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Проте результативність інновацій залежить від стану внутрішнього та зовнішнього економічного середовища, наявності фактичних умов для впровадження та використання інновацій у садівництві. У садівницьких підприємствах розвиток інноваційної активності стримується у зв'язку з недостатнім стимулюванням з боку держави впровадження інновацій на виробництво, обмеженістю інвестиційних ресурсів для фінансування нововведень та неможливістю їх швидкої мобілізації.

рнопіль.: Крок, 2011. – С.234 .

4. Єрмаков О.Ю. Особливості адаптації садівництва України до ринкових умов господарювання / О.Ю. Єрмаков // Садівництво: Міжвід. тем. наук. збірник. –К., –1998. – С. 236-242.

5.Kubankova, M Hajek M, Votavova A Environmental and social value of agriculture innovation , *Agricultural Economics (Zemledelska ekonomika)*, 03/2016, Volume 62, Issue No.3

6. Марчук Л.П. Формування інноваційних можливостей аграрного виробництва / Л.П. Марчук // *Економіка АПК*. – 2009. – № 12. – С. 58-63.

7. Рудьєв В.А. Економічні проблеми розвитку садівництва України: моногр. / В.А. Рудьєв – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 360 с.

8. Сиренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України: монографія / Н.М. Сиренко. – Миколаїв, 2010. – 416с.

9. Христенко Г.М. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності в аграрній сфері / Г.М. Христенко, І.С. Гурська // *Економіка та управління національним господарством*. – 2012. – № 3(34). – С. 64-69.

10. Чорнодон В. І. «Інноваційний характер відтворювальних процесів у садівництві України» // *Агроінком* – 2010, № 7. С. 90-93.

List of references:

1.Belarus, A. (2004) Strategiyi rozvitku Ukrainy v umovah globalizatsiyi [Strategy of Ukraine under globalization]. *Economics of Ukraine*, № 11, 4-13 [in Ukrainian].

2. Hal'chyns'kyi, A.S. (1997) *Ukrayina: nauka ta innovatsiyiniy rozvitok* [Ukraine: science and innovation development] / A.S. Hal'chyns'kyi, V.M. Heyets, V.P. Seminozhenko. - Kyiv: Publisher "Knowledge of Ukraine", 1997. - 128 p. [in Ukrainian].

3. Yermakov, O.Y. (2011) *Efektivnist investitsiy u sadivnitstvo* [Efficiency investments in horticulture]: [monograph] /O.Y. Ermakov, M.I.Kisil, V.I. Chornodon // - Ternopil.: Step, 2011. - P.234. [in Ukrainian].

4. Ermakov, O.Yu. (1998) *Osoblivosti adaptatsiyi sadivnitstva Ukrainy do rinkovih umov gospodaryuvannya* [Features of adaptation to market conditions of gardening in Ukraine]. *Sadivnitstvo: Mizhvid. tem. nauk. zbirnik*, K., 236-242 [in Ukrainian].

5.Kubankova, M., Hajek, M., Votavova, A. (2016) Environmental and social value of agriculture innovation, *Agricultural Economics Zemedelska ekonomika*, 03/2016, Volume 62, Issue No.3 [in English]

6. Marchuk, L.P. (2009) *Formuvannya innovatsiyinih mozhlivostey agrarnogo virobnitstva* [Building innovation capacity of agricultural production]. *Ekonomika APK - Economy APC*, № 12, 58-63. [in Ukrainian].

7. Rulyev, V.A. (2004) *Ekonomichni problemi rozvitku sadivnitstva Ukrainy* [Economic problems of gardening Ukraine]: monograph. K.: NNC IAE, 360 p. [in Ukrainian].

8. Sirenko, N.M. (2010) *Upravlinnya strategiyu innovatsiyinogo rozvitku agrarnogo sektora ekonomiky Ukrainy* [Management strategy of innovative development of the agricultural sector of Ukraine]: Monograph, 416p. [in Ukrainian].

9. Khristenko, G.M., Gorska I.S. (2012) *Organizatsiyino-ekonomichni osoblivosti innovatsiyinoyi diyalnosti v agrarniy sferi* [Organizational-economic characteristics of innovation in agriculture] *Ekonomika ta upravlinnya natsionalnim gospodarstvom - Economy and management of a national economy*, № 3 (34), 64-69 [in Ukrainian].

10. Chornodon, V. I. (2010) *Innovatsiyiniy karakter vidtvoryvalnih protsesiv u sadivnitstvi Ukrainy* [The innovative character of reproductive processes in horticulture of Ukraine]. *Agroinkom*, № 7, 90-93 [in Ukrainian].